

Małgorzata Rusiłowicz

Kultura jest strukturą znaczeń, według których ludzie interpretują swoje doświadczenia i kierują swoim działaniem

- kultura mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce

Scenariusz zajęć dla szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych

Czas trwania: 2 godziny lekcyjne (90 minut)

Cele zajęć:

Po zajęciach uczeń:

- ⌚ zna i odnosi się z szacunkiem do dziedzictwa kulturowego mniejszości etnicznych i narodowych mieszkających w Polsce
- ⌚ jest wrażliwy na odmienność kulturową
- ⌚ jest otwarty w kontaktach i relacjach z innymi ludźmi
- ⌚ potrafi określić, czym jest tożsamość człowieka oraz tożsamość narodowa/etniczna i co ją kształtuje
- ⌚ wykazuje postawę tolerancji i współdziałania wobec grup zróżnicowanych pod względem narodowym, religijnym i etnicznym
- ⌚ dostrzega wartości płynące z różnorodności kulturowej ludności zamieszkującej Polskę
- ⌚ potrafi pracować w zespole

Metody i formy pracy:

- ⌚ pogadanka
- ⌚ dyskusja
- ⌚ burza mózgów
- ⌚ praca indywidualna
- ⌚ praca w grupach
- ⌚ praca z tekstem

Materiały pomocnicze:

- ⌚ *Materiał dla nauczyciela nr 1. Góra lodowa*
- ⌚ *Materiał dla ucznia nr 1. Karta pracy - Kultura jest...*
- ⌚ *Materiał dla ucznia nr 2. Instrukcja do pracy w grupach*
- ⌚ *Materiału dla nauczyciela nr 2. Mniejszości etniczne i narodowe*
- ⌚ *Materiał dla ucznia nr 3. Karta pracy z cytatami*

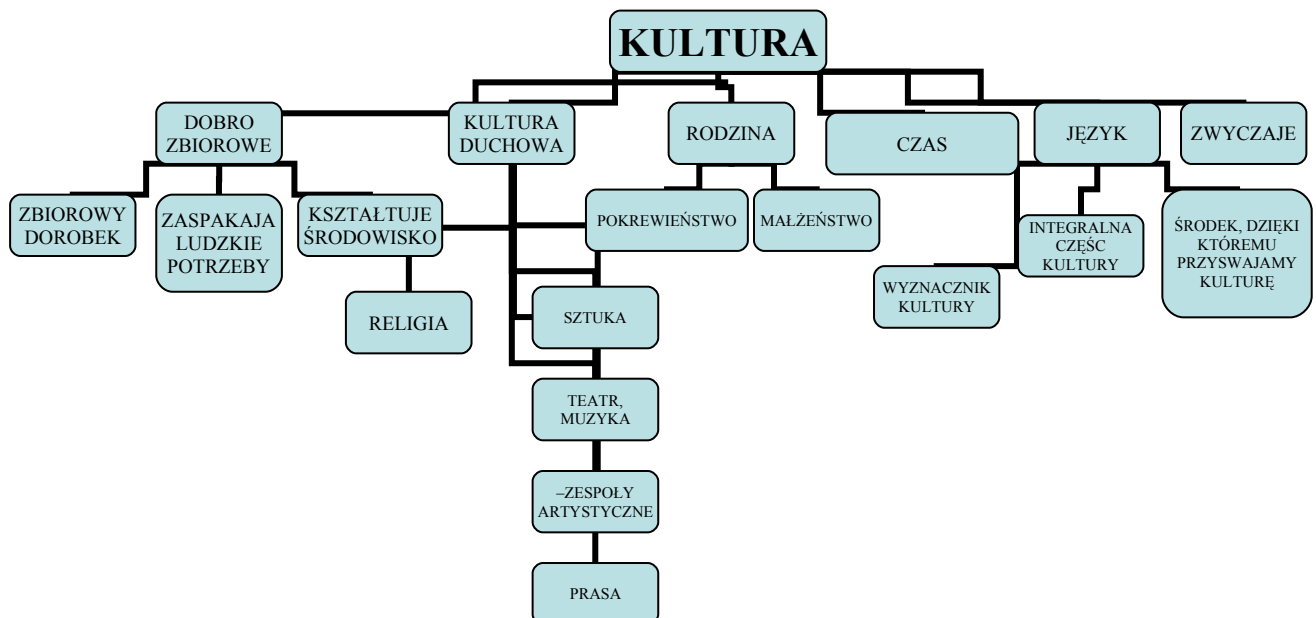
Uwagi:

Zajęcia powinny być realizowane po obejrzeniu przez uczestników wystawy, w związku z koniecznością odnoszenia się do zawartych w niej informacji. W przedstawionym scenariuszu nauczyciel może skupić się na omawianiu dziedzictwa kulturowego wszystkich mniejszości etnicznych i narodowych ujętych w wystawie lub może wybrać kilka z nich.

W związku z tym, iż uczniowie w czasie zajęć będą pracować z wywiadami przeprowadzonymi z przedstawicielami mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce (dołączonymi do paneli indywidualnych) konieczne jest ich wcześniejsze wydrukowanie.

Przebieg zajęć:

1. Przed podaniem tematu lekcji przeprowadź „burzę mózgów” dotyczącą skojarzeń ze znaczeniem słowa *kultura*. Wszystkie skojarzenia zapisuj na tablicy tak, aby powstała mapa mentalna np.

2. Podsumuj dotychczasową pracę. Odnieś się do mapy skojarzeń: kultura jest pojęciem niezwykle szerokim i wieloznacznym. Każdy z nas interpretuje ją na wiele sposobów, w zależności od kontekstu, w odniesieniu do własnych doświadczeń. Może więc oznaczać:
  - a) dobro zbiorowe, tworzone szczególnie przez wybitne jednostki, a akceptowane przez ogół; odrębne dla każdej grupy społecznej,
  - b) ogół czynników materialnych i duchowych wytworzonych przez daną grupę społeczną, złożoną z jednostek (tworzących grupę, ale również ją pielęgnujących, zmieniających i dokonujących jej innowacji),
  - c) całość zachowań, obyczajów i elementów dorobku społecznego przekazywanych z pokolenia na pokolenie, których człowiek jest nie tylko twórcą, ale i uczestnikiem,

- d) dorobek zbiorowości ludzkiej, na który składają się sposoby opanowania przyrody, technika, religia i obyczaje,
  - e) zbiór artefaktów - przekazywanych z pokolenia na pokolenie,
  - f) zbiór ogólnie przyjętych norm i zachowań, dorobek duchowy, artystyczny całej ludzkości/ społeczności,
  - g) zbiór wytworów materialnych i niematerialnych tworzonych przez człowieka na przestrzeni wieków na danym terenie; wytwory te przekazywane są z pokolenia na pokolenia oraz wyznaczają normy zachowań,
  - h) zbiór wartości duchowych i materialnych występujących i rozwijających się pod wpływem wielu czynników w obrębie społeczeństwa (na które składają się jednostki i grupy).
3. Zawieś na tablicy wydrukowaną wcześniej ilustrację z górą lodową (*Materiał dla nauczyciela nr 1. Góra lodowa*). Zapytaj uczniów:
- a) Czy widzą związek między górą lodową a koncepcją kultury?
  - b) Ważne, aby pokierować rozmową w taki sposób, aby uczniowie zwrócili uwagę na to, iż część góry lodowej znajdująca się nad powierzchnią wody jest znacznie mniejsza od części niewidocznej- ukrytej pod wodą.
  - c) Jakie elementy widoczne- uświadamiane mogą wymienić w odniesieniu do kultury?
  - d) Jakie elementy niewidoczne- nieuświadamiane mogą wymienić w odniesieniu do kultury?

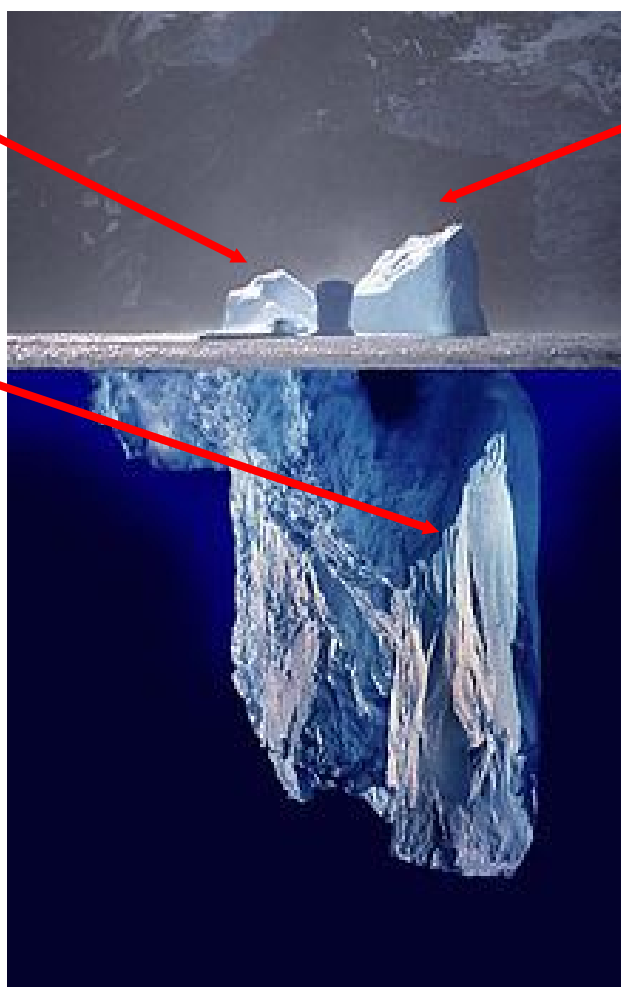
Wszystkie propozycje uczniów zapisuj na tablicy tak, aby powstał schemat podobny do zamieszczonego poniżej:

Elementy widoczne/uświadamiane:
kuchnia, muzyka, stroje, sposób mówienia,
gesty, mimika¹

nad wodą można
zobaczyć niewielki
wycinek całości
góry lodowej

wierzchołek góry
lodowej stanowią
elementy widoczne

ogrom góry lodowej nie
jest widoczny, ponieważ
jej większa część
znajduje się pod wodą,
dlatego mamy mylne
wyobrażenie o jej
wielkości

Elementy

niewidoczne/nieuświadamiane:
poczucie czasu, stosunek do odmienności, pojęcie piękna,
wartości przekazywane dzieciom, relacje
z innymi, wzorce, postawy, normy i wartości kierujące codziennymi decyzjami²

4. Rozdaj uczniom *Materiał dla ucznia nr 1. Karta pracy - Kultura jest...* i uzupełnij ją wspólnie z uczniami:

¹ *Edukacja międzykulturowa*. [w:] Pakiet Edukacyjny Pozaformalnej Akademii Jakości Projektu. Część 2, [on line], [dostęp 1 grudnia 2012], s. 11, http://mlodziejowarady.eu/files/4_47.pdf

² Tamże.

5.

Model góry lodowej

6. Podaj uczniom temat zajęć. Poinformuj, że na lekcji zdobędą wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego mniejszości etnicznych i narodowych mieszkających w Polsce. Zapytaj uczniów:

- a. Czy interesują się kulturą mniejszości etnicznych i narodowych?
- b. Czy mieli kontakt z dziedzictwem kulturowym mniejszości? Jeżeli tak, to w jakich okolicznościach?
- c. Czy powinniśmy znać kulturę mniejszości?

Uczniowie powinni dojść do wniosku, że z odmienną kulturą możemy zetknąć się na każdym kroku. Brak wiedzy na jej temat prowadzi do tego, że widzimy zaledwie cześć góry lodowej wystającej ponad taflą wody. Może warto to zmienić?

6. Podziel uczniów na 5-6 grup (w zależności od liczebności klasy). Poproś, aby na podstawie paneli ogólnych, paneli indywidualnych i wywiadów opracowali w dowolnej formie graficznej informację na temat dziedzictwa kulturowego wybranych mniejszości etnicznych i narodowych mieszkających w Polsce (*Materiał dla ucznia nr 2. Instrukcja do pracy w grupach*). Zaznacz, że mają zwrócić szczególną uwagę na znaczenie kultury w życiu danej mniejszości w kontekście podtrzymania przez nią tożsamości narodowej lub etnicznej. Możesz zaproponować grupom dobrowolny wybór mniejszości. W przypadku braku porozumienia w obrębie grupy/grup przeprowadź losowanie (w tym celu wcześniej wytnij z *Materiału dla nauczyciela nr 2. Mniejszości etniczne i narodowe paski z mniejszościami*).
7. Poproś grupy o zaprezentowanie wyników pracy na forum klasy. Zaproponuj uczniom, aby podzielili się swoimi wrażeniami: opowiedzieli co ich zaskoczyło w kulturze danej mniejszości, z czego nie zdawali sobie sprawy? Po wystąpieniu wszystkich grup zapytaj: Co Ich zdaniem oznacza znajomość innej kultury? Do czego jest potrzebna? W jaki sposób można ją poznać?
8. Podsumowanie: wróć do tematu lekcji: *Kultura jest strukturą znaczeń, według których ludzie interpretują swoje doświadczenia i kierują swoim działaniem*. Zapytaj, czy uczniowie zgadzają się z powyższym cytatem (Clifforda Geertz-amerykańskiego antropologa) w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych i etnicznych, które poznali w czasie zajęć. Wręcz każdemu uczniowi Kartę pracy z cytatami (*Materiał dla ucznia nr 3. Karta pracy z cytatami*). Poproś chętnego ucznia o ich odczytanie:
  - 🕒 *Kultura jest cienką, ale bardzo ważną warstwą, na którą musisz uważać, aby jej nie zadrapać. Ludzie z różnych kultur są w zasadzie tacy sami i reagują w taki sam sposób. Upewnij się jednak, że rozumiesz ich podstawowe zwyczaje i okaż zainteresowanie oraz chęć poznawania różnic między kulturami (Mike Wills)*
  - 🕒 *Jeśli człowiek ma przetrwać, będzie musiał nauczyć się czerpać przyjemność z zasadniczych różnic między ludźmi i pomiędzy kulturami. Nauczy się, że różnice poglądów i postaw są przyjemnością, częścią fascynującej różnorodności życia, a nie czymś budzącym obawy (Gene Roddenberry)*

- ⌚ *Kulturę można wyobrazić sobie jako sieć przekonań i celów, w której każdy sznurek ciągnie inne, będąc zarazem przez nie ciągniętym, stale zmieniając w ten sposób układ całości (Jacques Barzun)*
- ⌚ *Kultura jest nazwą dla ludzkich zainteresowań, myśli, wzorów, książek, które ludzie czytają i mów, których słuchają, ich rozmów przy stole, plotek, sporów, poczucia historii i szkolenia naukowego, wartości, które cenią, jakości życia, którą podziwiają. Wszystkie społeczności mają kulturę. To klimat ich cywilizacji (Walter Lippmann)*

9. Przeprowadź z uczniami krótką dyskusję na temat cytatów w kontekście kultury polskiej oraz dziedzictwa kulturowego mniejszości etnicznych i narodowych. Zapytaj uczniów:

- a) Czy różnorodność kultur pozwala na dokonanie osądu, która z nich jest lepsza od innych?
- b) Czy w obrębie jednej kultury wszyscy zgadzają się z powszechnie przyjętymi normami? W tym miejscu można poruszyć temat członków różnych subkultur.

Podsumowując zajęcia podkreśl, że każdy człowiek przeżywa i uczestniczy w kulturze w indywidualny sposób. W zasadzie każdy z nas, jest swoistą mieszaniną kultury, którą tworzą indywidualne cechy charakteru oraz doświadczenia życiowe. W każdej kulturze możemy odnaleźć aspekty pozytywne – godne naśladowania oraz negatywne – godne krytyki.

10. Praca domowa: Wybierz jeden z otrzymanych cytatów. Dokonaj jego interpretacji w kontekście dziedzictwa kulturowego co najmniej dwóch mniejszości etnicznych lub narodowych mieszkających w Polsce.

Materiał dla nauczyciela nr 1

Góra lodowa

źródło: [online], [dostęp 1 grudnia 2012], <http://www.ecoscope.com/iceberg/>

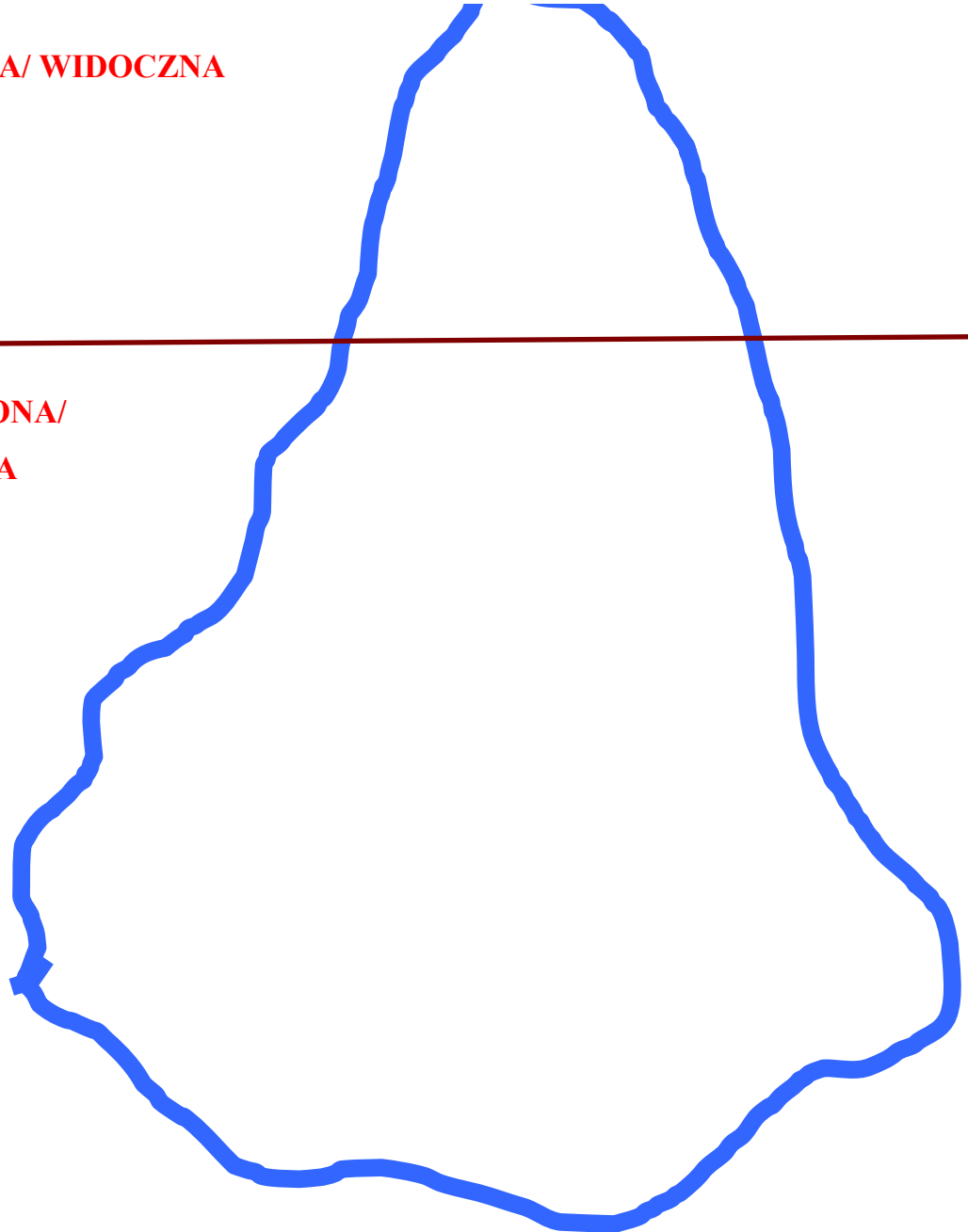

KULTURA JEST ...

Model góry lodowej

UŚWIADOMIONA/ WIDOCZNA

**NIEUŚWIADOMIONA/
NIEWIDOCZNA**

Materiał dla ucznia nr 2

Instrukcja do pracy w grupach

GRUPA I

Instrukcja:

1. Wybierzcie lidera grupy.
2. Na podstawie paneli ogólnych, paneli indywidualnych i wywiadów opracujcie w dowolnej formie graficznej informacje na temat dziedzictwa kulturowego wybranych mniejszości etnicznych i narodowych mieszkających w Polsce.
3. Zwróćcie szczególną uwagę na znaczenie kultury w życiu danej mniejszości w kontekście podtrzymania przez nią tożsamości narodowej lub etnicznej.
4. Zastanówcie się, czy kultura o której będziecie mówić jest hermetyczna? Czy, a jeżeli tak, to jakie materialne i niematerialne wytwory kultury mniejszości etnicznej/ narodowej są obecne w kulturze polskiej?
5. Zaprezentujcie wyniki swojej pracy na forum klasy.

GRUPA II

Instrukcja:

1. Wybierzcie lidera grupy.
2. Na podstawie paneli ogólnych, paneli indywidualnych i wywiadów opracujcie w dowolnej formie graficznej informacje na temat dziedzictwa kulturowego wybranych mniejszości etnicznych i narodowych mieszkających w Polsce.
3. Zwróćcie szczególną uwagę na znaczenie kultury w życiu danej mniejszości w kontekście podtrzymania przez nią tożsamości narodowej lub etnicznej.
4. Zastanówcie się, czy kultura o której będziecie mówić jest hermetyczna? Czy, a jeżeli tak, to jakie materialne i niematerialne wytwory kultury mniejszości etnicznej/ narodowej są obecne w kulturze polskiej?
5. Zaprezentujcie wyniki swojej pracy na forum klasy.

GRUPA III

Instrukcja:

1. Wybierzcie lidera grupy.
2. Na podstawie paneli ogólnych, paneli indywidualnych i wywiadów opracujcie w dowolnej formie graficznej informacje na temat dziedzictwa kulturowego wybranych mniejszości etnicznych i narodowych mieszkających w Polsce.
3. Zwróćcie szczególną uwagę na znaczenie kultury w życiu danej mniejszości w kontekście podtrzymania przez nią tożsamości narodowej lub etnicznej.
4. Zastanówcie się, czy kultura o której będziecie mówić jest hermetyczna? Czy, a jeżeli tak, to jakie materialne i niematerialne wytwory kultury mniejszości etnicznej/ narodowej są obecne w kulturze polskiej?
5. Zaprezentujcie wyniki swojej pracy na forum klasy.

GRUPA IV

Instrukcja:

1. Wybierzcie lidera grupy.
2. Na podstawie paneli ogólnych, paneli indywidualnych i wywiadów opracujcie w dowolnej formie graficznej informację na temat dziedzictwa kulturowego wybranych mniejszości etnicznych i narodowych mieszkających w Polsce.
3. Zwróćcie szczególną uwagę na znaczenie kultury w życiu danej mniejszości w kontekście podtrzymania przez nią tożsamości narodowej lub etnicznej.
4. Zastanówcie się, czy kultura o której będziecie mówić jest hermetyczna? Czy, a jeżeli tak, to jakie materialne i niematerialne wytwory kultury mniejszości etnicznej/ narodowej są obecne w kulturze polskiej?
5. Zaprezentujcie wyniki swojej pracy na forum klasy.

GRUPA V

Instrukcja:

1. Wybierzcie lidera grupy.
2. Na podstawie paneli ogólnych, paneli indywidualnych i wywiadów opracujcie w dowolnej formie graficznej informację na temat dziedzictwa kulturowego wybranych mniejszości etnicznych i narodowych mieszkających w Polsce.
3. Zwróćcie szczególną uwagę na znaczenie kultury w życiu danej mniejszości w kontekście podtrzymania przez nią tożsamości narodowej lub etnicznej.
4. Zastanówcie się, czy kultura o której będziecie mówić jest hermetyczna? Czy, a jeżeli tak, to jakie materialne i niematerialne wytwory kultury mniejszości etnicznej/ narodowej są obecne w kulturze polskiej?
5. Zaprezentujcie wyniki swojej pracy na forum klasy.

GRUPA VI

Instrukcja:

1. Wybierzcie lidera grupy.
2. Na podstawie paneli ogólnych, paneli indywidualnych i wywiadów opracujcie w dowolnej formie graficznej informację na temat dziedzictwa kulturowego wybranych mniejszości etnicznych i narodowych mieszkających w Polsce.
3. Zwróćcie szczególną uwagę na znaczenie kultury w życiu danej mniejszości w kontekście podtrzymania przez nią tożsamości narodowej lub etnicznej.
4. Zastanówcie się, czy kultura o której będziecie mówić jest hermetyczna? Czy, a jeżeli tak, to jakie materialne i niematerialne wytwory kultury mniejszości etnicznej/ narodowej są obecne w kulturze polskiej?
5. Zaprezentujcie wyniki swojej pracy na forum klasy.

Materiał dla nauczyciela nr 2

Mniejszości etniczne i narodowe

Białorusini
Litwini
Ślązacy
Rosjanie
Łemkowie
Niemcy
Czesi
Żydzi
Ormianie

Słowacy
Ukraińcy
Tatarzy
Karaimi
Kaszubi
Romowie

Materiał dla ucznia nr 3

Karta pracy z cytatami

- ⌚ *Kultura jest cienką, ale bardzo ważną warstwą, na którą musisz uważać, aby jej nie zadrapać. Ludzie z różnych kultur są w zasadzie tacy sami i reagują w taki sam sposób. Upewnij się jednak, że rozumiesz ich podstawowe zwyczaje i okaż zainteresowanie oraz chęć poznawania różnic między kulturami (Mike Wills)*
- ⌚ *Jeśli człowiek ma przetrwać, będzie musiał nauczyć się czerpać przyjemność z zasadniczych różnic między ludźmi i pomiędzy kulturami. Nauczy się, że różnice poglądów i postaw są przyjemnością, częścią fascynującej różnorodności życia, a nie czymś budzącym obawy (Gene Roddenberry)*
- ⌚ *Kulturę można wyobrazić sobie jako sieć przekonań i celów, w której każdy sznurek ciągnie inne, będąc zarazem przez nie ciągniętym, stale zmieniając w ten sposób układ całości (Jacques Barzun)*
- ⌚ *Kultura jest nazwą dla ludzkich zainteresowań, myśli, wzorów, książek, które ludzie czytają i mów, których słuchają, ich rozmów przy stole, plotek, sporów, poczucia historii i szkolenia naukowego, wartości, które cenią, jakości życia, którą podziwiają. Wszystkie społeczności mają kulturę. To klimat ich cywilizacji (Walter Lippmann)*